

**MEKANISME PERUNDANGAN WARISAN KEBUDAYAAN
BAWAH AIR DI SEMENANJUNG MALAYSIA DARIPADA
PERSPEKTIF PERUNDANGAN DAN KONVENSYEN
ANTARABANGSA**

*(LEGAL MECHANISMS OF UNDERWATER CULTURAL HERITAGE IN
PENINSULA MALAYSIA FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL
LAW AND CONVENTIONS)*

**Zainuddin Baco, Stephen Chia Ming Soon, Bilcher Bala
& Baszley Bee Basrah Bee**

Abstrak

Peruntukan perundangan warisan yang kukuh dan mencukupi merupakan antara faktor terpenting dalam menjamin keberkesanan proses pengurusan warisan kebudayaan bawah air. Peruntukan perundangan merupakan suatu punca kuasa yang diperuntukkan kepada individu, agensi, organisasi, badan tertentu dan pihak yang terlibat, tanpa dicabar oleh mana-mana pihak. Dengan adanya peruntukan perundangan yang kukuh, maka jaminan bagi sesuatu tapak Warisan Kebudayaan Bawah Air (WKBA) untuk melalui proses tindakan pengurusan warisan akan menjadi realiti. Artikel ini mengupas tentang mekanisme perundangan warisan pada peringkat antarabangsa, khususnya yang melibatkan Malaysia, seperti isu pendirian ratifikasi Convention Protection of Underwater Cultural Heritage 2001 (CPOCH 2001) dan persempadanan perairan antarabangsa dalam perundangan antarabangsa yang terlibat, seperti United Nations Convention on the Law of the Sea 1982 (UNCLOS) dan The Nairobi International Convention on the Removal of Wreck (Nairobi WRC) 2007. Penelitian ke atas ketiga-tiga konvensyen ini mendapati bahawa Malaysia hanya meratifikasi dua konvensyen, iaitu UNCLOS dan Nairobi, WRC. Manakala CPOCH, 2001 tidak diratifikasi kerana perundangan Akta Warisan Kebangsaan (AWK) 2005 telah mencukupi dan dikuatiri CPOCH 2001 bakal memberi kesan terhadap isu sensitif, khususnya melibatkan hak kedaulatan dan keselamatan perairan wilayah negara. Secara keseluruhannya, mekanisme perundangan warisan antarabangsa di Malaysia amat penting dalam menjelaskan kesesuaian implementasinya dalam pengurusan dan penyelidikan WKBA di Malaysia

---

Kata kunci: UNCLOS, CPOCH 2001, Nairobi WRC, Perundangan Warisan, WKBA

Abstract

Adequate heritage legislation is one of the most critical factors to ensure underwater cultural heritage management effectiveness. Legislative provision is a source of power allocated to individuals, agencies, organizations, certain bodies and parties involved

without being challenged by any parties. Therefore, a robust legal provision increases the chance for an Underwater Cultural Heritage (UCH) site to go through the heritage management action. This article examines the mechanism of heritage legislation at the international level, in particular involving Malaysia, such as the issue of ratification of the Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage 2001 (CPUCH 2001) and the demarcation of international waters within international legislation such as the United Nations Convention on the Law of the Sea 1982 (UNCLOS) and The Nairobi International Convention on the Removal of Wreck (Nairobi WRC) 2007. A study on these three conventions found that Malaysia only ratified two conventions, namely UNCLOS and Nairobi, WRC. In addition, the CPUCH 2001 was not ratified because the National Heritage Act (AWK) 2005 was sufficient, and it was worried that CPUCH 2001 would affect sensitive issues, especially involving the sovereignty and security of the country's territorial waters. Overall, Malaysia's international heritage legal mechanism is critical in explaining the appropriateness of its implementation in the management and research of UCH in Malaysia.

Keywords: UNCLOS, CPUCH 2001, Nairobi WRC, Heritage Legislation, UCH

PENGENALAN

Mekanisme perlindungan Warisan Kebudayaan Bawah Air (WKBA) menerusi mekanisme perundangan yang ditetapkan pada peringkat antarabangsa merupakan antara faktor penting yang menjamin keberkesanan pelaksanaan proses tindakan PWKBA tanpa dicabar atau mendapat dan bantahan daripada sebarang pihak. Lantaran itu, Malaysia sebagai sebuah negara yang hampir keseluruhannya dikelilingi laut dan bergantung pada sumber laut untuk penjana ekonomi negara telah terlibat dengan pelbagai rangka kerjasama antarabangsa menerusi perjanjian dan ratifikasi konvensyen khusus yang berkaitan dengan sempadan maritim dan perlindungan segala bentuk sumber maritim (semula jadi dan budaya) (Zainuddin Baco & Stephen Chia 2020: 49-63). Hal ini dilakukan kerana secara geografinya, Malaysia merupakan sebuah negara yang hampir keseluruhannya dikelilingi laut dan bergantung pada sumber laut untuk penjana ekonomi negara. Malah, ianya juga bertujuan untuk menjamin penggunaan sumber maritim secara berterusan, mempertahankan integriti dan kedaulatan perairan negara dan mengelakkan sebarang ancaman atau konflik daripada negara lain. Sehingga tahun 2015, antara perjanjian, triti dan konvensyen yang telah diratifikasi, dimeterai dan dipersetujui adalah seperti berikut:

- i. Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Indonesia, 1969.
- ii. Trinit Laut Wilayah Malaysia – Indonesia, 1970.
- iii. Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Thailand – Indonesia, 1971.
- iv. Akta Pelantar Benua, 1979.
- v. Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Thailand, 1979.
- vi. Tritis Laut Wilayah Malaysia – Thailand, 1979.
- vii. *Convention on the Territorial Sea and the Contiguous Zone*, (UNCLOS).
- viii. *Convention on Protection of Underwater Cultural Heritage*, (CPUCH 2001).
- ix. *The Nairobi International Convention on the Removal of Wreck*, 2007 (Nairobi WRC).

Walau bagaimanapun, hanya tiga konvensyen utama akan diteliti kerana mempunyai hubungan kait dengan perlindungan WKBA. Pertama, UNCLOS 1982 yang mengkhusus kepada perluasan sempadan maritim Malaysia sehingga 200 batu nautika. Kedua, CPUCH 2001 yang mengkhusus kepada perlindungan warisan kebudayaan bawah air. Ketiga, Nairobi WRC 2007 yang mengkhusus kepada pemindahan atau penghapusan tapak WKBA (kapal karam) yang berada di Zon Ekonomi eksklusif (ZEE). Kaedah kajian ini menggunakan pendekatan kualitatif dengan reka bentuk penyelidikan kajian bersifat kajian kes perundangan warisan antarabangsa yang berhubung kait dengan WKBA di Semenanjung Malaysia. Malah kaedah analisis perbandingan dan kandungan juga digunakan untuk menelusuri ketiga-tiga konvensyen yang dirujuk. Hal ini bertujuan untuk meneliti keberkesanan konvensyen tersebut dan kerelevanan untuk diimplementasikan dalam konteks

perlindungan WKBA di Semenanjung Malaysia. Secara keseluruhannya, artikel ini mengupas mekanisme peruntukan perundangan WKBA daripada perspektif antarabangsa dan perihal pendirian Malaysia ke atas ketiga-tiga konvensyen tersebut.

UNITED NATIONS CONVENTION ON THE LAW OF THE SEA (UNCLOS) 1982

UNCLOS 1982 merupakan konvensyen antarabangsa yang bertujuan untuk menyelesaikan segala isu berkaitan dengan undang-undang laut dan maritim. Matlamat konvensyen ini adalah seperti; (i) Memudahkan komunikasi antarabangsa; (ii) Mempromosi penggunaan laut dan lautan secara aman; (iii) Menyokong penggunaan saksama dan cepat penggunaan organik dan bukan organik sumber maritim (ikan, minyak, gas, mineral dan lain-lain); (iv) Menggalakkan pemuliharaan spesies hidupan marin, dan; (v) Mengkaji, melindungi dan memelihara persekitaran marin (UNCLOS 1982). Konvensyen ini mula berkuatkuasa pada 16 November 1994 dan mencapai persetujuan sejagat setelah 162 buah negara meratifikasi konvensyen ini. Malaysia pula telah meratifikasi UNCLOS 1982 pada 14 Oktober 1996 (Nazery Khalid 2007:1-2). Sehubungan dengan itu, Malaysia harus mematuhi obligasi dan peraturan yang telah ditetapkan oleh UNCLOS 1982. Konvensyen ini mengandungi 320 artikel dan sembilan lampiran untuk mengawal semua aspek kelautan, seperti persempadanan, kawalan alam sekitar, penyelidikan saintifik marin, aktiviti ekonomi dan perdagangan, pemindahan teknologi dan penyelesaian pertikaian berkaitan kelautan. Walau bagaimanapun, dalam konteks perlindungan tapak WKBA hanya terdapat dua artikel termaktub dalam UNCLOS 1982, iaitu Artikel 149 dan Artikel 303.

Berdasarkan Artikel 149, (UNCLOS 1982), terdapat beberapa isu dan persoalan khusus dapat diteliti berhubung keberkesanannya untuk melindungi tapak WKBA. Pertama, aplikasi perlindungan WKBA hanya terhad kepada tapak yang berada dalam *Area* (zon di luar bidang kuasa sesuatu negara). Persoalannya adalah siapakah yang melindungi tapak WKBA di zon tersebut? Kedua, ketiadaan satu takrifan yang jelas untuk WKBA, sebaliknya hanya merujuknya sebagai *objects of an archaeological and historical nature* (UNCLOS 1982). Menurut O’Keefe (2002:17), takrifan WKBA berdasarkan UNCLOS 1982 adalah seperti berikut:

...what the drafters probably meant were objects which might, through the medium of archaeological interpretation, prove to be of value to humankind.

Penjelasan berkaitan takrifan WKBA berdasarkan konvensyen ini bersifat umum dan mengelirukan kerana hanya merujuk semua objek bersejarah dan arkeologi yang ditemui di laut. Malah, ketiadaan penjelasan lanjut berhubung dengan ciri dan nilai sesuatu objek yang dianggap bersejarah atau mempunyai nilai arkeologi dalam konvensyen ini telah menimbulkan persoalan yakni, bagaimanakah atau apakah ciri penting bagi menentukan sesuatu objek bersejarah dan arkeologi yang ditemui di laut? Ketiga, artikel ini turut menyatakan bahawa objek arkeologi dan sifat sejarah perlu “dikekalkan atau dihapuskan untuk manfaat manusia keseluruhannya”. Pendekatan dikekalkan atau dihapuskan merupakan pendekatan yang berbeza bukan sahaja dari segi proses tetapi juga kesan ke atas tapak WKBA. Hal ini sebenarnya berbeza dengan prinsip warisan sejagat yang menekankan perlindungan warisan yang mempunyai nilai sejagat manusia berbanding kemusnahan atau penghapusan budaya. Sekiranya pendekatan pelupusan digunakan ke atas tapak WKBA, persoalan yang timbul adalah apakah identifikasi dan ciri tapak WKBA yang dibolehkan untuk dihapuskan dan bagaimanakah kaedah penghapusan? Keempat, rujukan sesebuah negara dengan “hak istimewa” yang dijelaskan dalam Artikel 149 telah menimbulkan persoalan sebagaimana dinyatakan oleh O’Keefe (2002:19), *the large number of States with preferential rights could also create problems, particularly as the concept of the State is of relatively recent origin*. Persoalan berkaitan dengan hak istimewa sesebuah negara adalah seperti berikut;

- i. Apakah yang dimaksudkan dengan hak istimewa? dan adakah wujud atau hak baru ke atas pemilik tapak sejarah atau arkeologi?
- ii. Bagaimana sesebuah negara dapat dan melaksanakan hak istimewa mereka?
- iii. Bagaimana penyelesaian bagi sebarang pertikaian melibatkan hak istimewa antara negara sekiranya tapak sejarah dan arkeologi terletak di perbatasan sempadan negara yang terlibat?

Peruntukan lain dalam UNCLOS 1982 yang berkaitan dengan objek sejarah dan arkeologi di laut adalah Artikel 303. Berdasarkan artikel tersebut, terdapat beberapa kekeliruan yang dapat diperhatikan khususnya dalam melindungi tapak WKBA. Sebagai contoh, Perenggan 2 yang menerangkan bahawa sebarang tindakan menyingkirkan atau memindahkan sebarang objek sejarah dan arkeologi di *Contiguous Zone* merupakan satu tindakan yang melanggar undang-undang dan peraturan dalam Artikel 33, UNCLOS 1982. Jika diamati, artikel ini sebenarnya tidak mempunyai hubung kait dengan tindakan memindahkan objek sejarah dan arkeologi tetapi berkaitan dengan pelanggaran atau kesalahan kastam dan imigresen. Hal ini sebagaimana, dijelaskan oleh O'Keefe (2002:18), Artikel 303, perenggan 2 adalah;

...legal fiction, States are not given control over the zone referred to (the contiguous zone) but may make a presumption, which give them the right to take action regarding removals.

Malah, UNCLOS 1982 juga tidak mempunyai peruntukan khusus yang melibatkan perlindungan WKBA yang berada di kawasan Zon Ekonomi Eksklusif (ZEE) dan Pelantar Benua. Begitu juga, penjelasan hak "Negara Pantai" untuk meneroka dan mengeksploitasi sumber semula jadi (tidak termasuk sumber buatan manusia yang tenggelam khususnya tapak WKBA). Hal ini dijelaskan oleh Scovazzi (2002:8):

...this legal vacuum greatly threatens the protection of cultural heritage because it brings into the picture the abstract idea of freedom of the seas. It could easily lead to a first come, first served approach.

Tindakan negara pantai dalam melindungi alam sekitar di ZEE sebenarnya akan memberi manfaat dalam perlindungan WKBA. Walau bagaimanapun, hak kuasa ini seolah-olah tidak memenuhi perundangan berkaitan *legal vacuum* sepertimana yang termaktub dalam UNCLOS 1982. Tuntasnya, artikel dan peraturan yang digunakan dalam konvensyen ini masih terlalu umum dalam menyediakan sebuah mekanisme perlindungan tapak WKBA. Hal ini kerana UNCLOS 1982 merupakan konvensyen yang dirangka untuk mengatasi isu, seperti had/lanjutan bidang kuasa negara pantai, sumber semula jadi, kastam, imigresen dan lain-lain (Panayotopoulos 2009:29-57). Manakala aspek perlindungan tapak WKBA hanyalah sebagai salah satu objektif sampingan. Sepertimana yang dijelaskan oleh Boesten (2002:48), *the issue became intertwined within a broader conflict between the interests of maritime powers which promoted the freedom of the High Seas and the interests of coastal States to which the discussion shifted.* Malah Dromgoole (2010:25) menjelaskan, *UNCLOS was negotiated in the 1970s when the international community was only just becoming aware of the archaeological and cultural potential of the oceans.* Lantaran daripada kelemahan ini, UNESCO telah merangka sebuah draf konvensyen yang lebih berfokus kepada perlindungan WKBA, iaitu CPUCH 2001.

CONVENTION PROTECTION OF UNDERWATER CULTURAL HERITAGE 2001

CPUCH 2001 merupakan satu konvensyen yang bertujuan untuk melindungi semua kesan kewujudan manusia yang mempunyai sifat kebudayaan, sejarah atau arkeologi yang berada di persekitaran akuatik selama lebih 100 tahun (Artikel 1, CPUCH 2001). Konvensyen ini menekankan tanggungjawab sejagat (semua negara anggota) untuk memastikan penyelidikan saintifik dan pendidikan berterusan dilakukan agar tapak WKBA dapat dinikmati oleh generasi kini dan akan datang. Sejurus CPUCH 2001 dikuatkuasakan, perwakilan Malaysia yang diwakili oleh pegawai daripada Jabatan Muzium dan Antikuiti (JMA) telah mengundi untuk menerima garis panduan dan peraturan CPUCH 2001 tetapi tidak meratifikasi konvensyen ini. Hal ini kerana beberapa pertimbangan perlu dilakukan sebelum Malaysia perlu meratifikasi atau sebaliknya konvensyen ini. Antaranya:

- i. Malaysia adalah ahli kumpulan *Group of 77 (G77)* yang melobi untuk menerima pakai CPUCH 2001.
- ii. Kedudukan geografi Malaysia di tengah laluan perdagangan maritim bersejarah antara timur dan barat, secara jelas memperlihatkan negara ini kaya dengan potensi penyelidikan dan penemuan tapak WKBA.

- iii. Perlindungan dan pengurusan WKBA masih berada pada peringkat awal dan masih mengalami isu keterbatasan sumber. JMA masih belum cukup dalam menasihati kerajaan dalam bidang arkeologi maritim.
- iv. Semasa tempoh rundingan konvensyen, kerajaan diwakili khusus oleh para pegawai daripada JMA. Aspek utama yang diteliti hanya khusus berkaitan perlindungan WKBA tanpa melihat hubung kaitnya dengan aspek lain, seperti kedaulatan, aspek persempadanan dan persekitaran marin.

Satu mesyuarat pakar telah diadakan di Kota Tinggi, Johor pada 6-8 Jun 2002. Tujuan utama mesyuarat pakar ini adalah untuk mempertimbangkan keperluan Malaysia sama ada perlu meratifikasi CPUCH 2001 atau sebaliknya (Adi Taha 2003). Mesyuarat ini telah dihadiri oleh wakil daripada setiap jabatan yang berkaitan dengan WKBA dan maritim, ahli akademik dan wakil daripada syarikat salvaj komersial. Semasa mesyuarat ini dilaksanakan, JMA telah dikritik oleh wakil daripada jabatan kerajaan lain kerana tidak mempertimbangkan isu kedaulatan, keselamatan perairan, bidang kuasa dan isu pertikaian sempadan. Hal ini kerana semasa tempoh perundingan CPUCH 2001, kerajaan diwakili oleh para pegawai daripada JMA. Oleh itu, perkara utama yang dipertimbangkan adalah berkaitan dengan perlindungan tapak WKBA. Namun, pertimbangan daripada jabatan lain juga perlu diambil kira kerana mempunyai hubung kait secara langsung dan tidak langsung dengan jabatan lain. Sebagai contoh, Jabatan Laut Malaysia dalam pertimbangan berkaitan dengan isu penerokaan dan eksploitasi sumber laut. Walaupun, tiada keputusan muktamad dicapai berhubung isu ini, beberapa resolusi telah dicapai oleh kesemua wakil yang terlibat. Antaranya:

- i. Mesyuarat pakar ini menerima sebahagian draf CPUCH 2001 dan menolak sebahagian lagi kerana melibatkan kepentingan dan kedaulatan perairan negara. Bengkel ini turut memohon agar Jabatan Peguam Negara mengkaji semula kandungan draf CPUCH 2001, sebelum sebarang keputusan diambil bagi mengesahkan CPUCH 2001 tersebut.
- ii. Mesyuarat pakar ini juga bersetuju setelah mengambil kira pelbagai pandangan daripada pelbagai agensi bahawa lebih banyak usaha perlu ditumpukan untuk melindungi dan memelihara tapak WKBA daripada sebarang ancaman.
- iii. Mesyuarat pakar ini turut bersetuju bahawa sebuah draf prosedur atau garis panduan tertentu untuk menjalankan aktiviti penyelidikan, ekskavasi, salvaj, pemeliharaan dan pemeliharaan tapak WKBA akan dilakukan dengan standard profesional yang diiktiraf dan mengikut piawaian yang ditetapkan (penanda aras).
- iv. Mesyuarat pakar ini bersetuju dengan cadangan untuk mewujudkan satu konvensyen khas pada peringkat kebangsaan untuk mengkaji, meneliti semula dan menyelaraskan undang-undang sedia ada dengan melibatkan semua jabatan kerajaan mengenai perlindungan tapak WKBA.
- v. Mesyuarat pakar ini bersetuju untuk mencadangkan bahawa skop dan keahlian Jawatankuasa Kebangsaan Pengurusan Kapal Karam Kapal Bersejarah diperluaskan untuk mencapai matlamat dan memastikan pengurusan jawatankuasa menjadi lebih cekap.
- vi. Mesyuarat pakar ini bersetuju untuk mencadangkan supaya sebuah pangkalan data maritim (pangkalan data maritim nasional/kebangsaan) berkaitan dengan WKBA yang diselenggarakan oleh Jawatankuasa Kebangsaan Pengurusan Kapal Karam Kapal Bersejarah dan seharusnya menjadi sumber maklumat kepada semua agensi kerajaan.
- vii. Mesyuarat pakar ini bersetuju untuk mencadangkan penubuhan satu jawatankuasa khas yang melibatkan semua agensi kerajaan yang terlibat dan pihak lain yang berminat untuk mengkaji segala implikasi CPUCH 2001 (UNESCO 2007).

Hubungan CPUCH 2001 dengan UNCLOS 1982

Hubung kait kedua-dua konvensyen perlu diteliti untuk memastikan kelangsungan perlindungan tapak WKBA. Perbezaan ketara antara kedua-dua konvensyen adalah dari segi matlamat utama dan bidang kuasa/kawalan setiap negara di kawasan zon maritim. CPUCH 2001 lebih berfokus kepada perlindungan tapak WKBA. Manakala UNCLOS 1982 pula lebih tertumpu pada peraturan am undang-undang laut dan pembangunan kaedah pengeksploitasian sumber ekonomi. Dari segi

hubungan pula, pembentukan CPOCH 2001 adalah didasari oleh kekurangan peruntukan perlindungan khusus berkaitan WKBA dalam UNCLOS 1982 (Carducci 2002: 419-434; Boyle, 2005: 563-584). Namun, hal ini tidak bermakna bahawa CPOCH 2001 menghapuskan atau menggantikan UNCLOS 1982 sepenuhnya. Sebaliknya CPOCH 2001 telah wujud sebagai sebuah konvensyen antarabangsa tersendiri dan bukannya sebarang pindahan atau rombakan set artikel dan peraturan daripada UNCLOS 1982 (Carducci 2002: 420). Walaupun hal ini telah menimbulkan beberapa kebimbangan daripada sesetengah pihak, bahawa kewujudan CPOCH 2001 dan UNCLOS 1982 akan mewujudkan konflik bidang kuasa dan set peraturan. Maka, pihak penggubal dan pihak yang terlibat semasa mendraf konvensyen CPOCH 2001 telah menjelaskan bahawa CPOCH 2001 akan membuat pematuhan dan keselarasan langsung ke atas set peraturan yang berkaitan dengan UNCLOS. Hal ini dijelaskan dalam Artikel 3, CPOCH 2001:

Nothing in this Convention shall prejudice the rights, jurisdiction and duties of States under international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea. This Convention shall be interpreted and applied in the context of and in a manner consistent with international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea (Artikel 3, CPOCH 2001).

Kawalan Pergerakan Artifak WKBA

Kawalan pergerakan artifak WKBA (import dan eksport) dari sesebuah negara perlu mengambil kira segala langkah penguatkuasaan dan had bidang kuasa sesebuah negara. Mekanisme kawalan ini bukan sahaja terhad kepada set peraturan pergerakan artifak WKBA secara sah, tetapi juga melibatkan pergerakan secara tidak sah (seludup). Namun keluasan perairan sesebuah negara merupakan antara halangan yang dihadapi oleh pihak penguatkuasaan kerana isu kekangan sumber dan keupayaan pengawalan sempadan perairan yang terhad. Lantaran itu, pertimbangan mekanisme kawalan menerusi perundangan dan perjanjian antarabangsa turut diaplikasikan sebagai kaedah penyelesaian masalah ini. Pelaksanaan mekanisme kawalan pergerakan CPOCH 2001 telah dijelaskan dalam Artikel 6, 14, 15, 17 dan 18. Mekanisme pergerakan ini lebih bersifat pencegahan dan pelengkap kepada mekanisme kawalan pergerakan konvensyen UNESCO 1970 (*Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property* 1970). Antara peruntukan penting yang memastikan setiap negara anggota untuk mengambil langkah berikut sekiranya sesuatu artifak warisan kebudayaan telah dieksport ke negara anggota yang lain, dijelaskan dalam Artikel 7, (UNESCO 1970).

Malah CPOCH 2001 juga menegaskan bahawa setiap negara bertanggungjawab mengambil langkah tertentu bagi mencegah pemindahan pemilikan sebarang bentuk warisan kebudayaan. Oleh itu, setiap negara anggota dianjurkan menjalinkan hubungan kerjasama antarabangsa bersifat sehalu, serantau dan pelbagai hala untuk memastikan segala bentuk pengembalian semula segala bentuk warisan kebudayaan kepada pemilik negara asal. Negara anggota yang meratifikasi CPOCH 2001 juga bertanggungjawab menjalankan proses pemeliharaan dan pemuliharaan sebarang bentuk warisan kebudayaan bagi pihak pemilik negara anggota asal, selagi artifak tersebut masih berada dalam kawalan negaranya (Artikel 13, CPOCH 2001). Malah setiap negara anggota perlu mengambil langkah wajar untuk melarang penggunaan sebarang wilayah mereka (khususnya penggunaan pelabuhan) sekiranya terdapat pihak (pelaku kesalahan) yang melakukan sebarang aktiviti berkaitan WKBA yang tidak selaras dengan konvensyen (Artikel 15, CPOCH 2001).

Namun, perlu ditekankan bahawa mekanisme kawalan pergerakan artifak WKBA sebenarnya bergantung pada kerjasama yang dimeterai antara negara asal pemilik artifak dengan negara yang mengawal artifak dan sejauh manakah kedua-dua negara tersebut telah meratifikasi CPOCH 2001 atau sebaliknya. Sebagai contoh, sekiranya terdapat kes penjarahan atau sebarang tindakan yang bertentangan dengan CPOCH di perairan antara Malaysia dan Indonesia di Selat Melaka dan diandaikan bahawa Malaysia, Indonesia dan Thailand merupakan negara anggota CPOCH 2001 tetapi tidak bagi negara Singapura. Maka akan timbul kekangan dan masalah dalam melaksanakan mekanisme ini kerana pihak (pelaku kesalahan) akan dapat menggunakan pelabuhan Singapura sebagai kawasan mendapatkan bekalan makanan dan minyak, transit import dan eksport artifak

WKBA. Justeru, kerjasama dan tolak ansur daripada negara sekitar juga diperlukan bagi memastikan keberkesanan mekanisme larangan ini dan mencegah sebarang tindakan penjarahan harta karam (sekiranya negara tersebut tidak meratifikasi CPOCH 2001).

Mekanisme kawalan CPOCH 2001 juga menjelaskan tindakan yang perlu dilakukan oleh negara anggota sekiranya terdapat artifak WKBA disalvaj secara haram atau didapatkan dengan kaedah yang bertentangan dengan perundangan diperjelaskan dalam Artikel 18, CPOCH 2011. Menerusi artikel ini, setiap negara anggota bertanggungjawab untuk mengambil langkah perlu untuk menyita atau mengambil artifak yang terdapat di negara masing-masing dan menjalankan langkah perlu untuk melindungi, dokumentasi, pemeliharaan dan pemuliharaan artifak WKBA tersebut (Artikel 18(1) dan (2), CPOCH 2001). Negara anggota juga, bertanggungjawab untuk memaklumkan kepada Ketua Pengarah (*General-Director*) dan negara lain (atau negara asal artifak WKBA diperoleh) berhubung penyitaan artifak WKBA (Artikel 18(3), CPOCH 2001). Kaedah penyitaan yang digunakan juga perlu mengambil kira pelbagai pertimbangan hubungan kerjasama dan persefahaman antara kedua-dua negara. Contoh kes yang melibatkan penyitaan dan pengembalian semula artifak WKBA di Semenanjung Malaysia adalah kes di tapak WKBA Risdan pada tahun 1984. Hubungan yang baik antara Malaysia dan Singapura telah menyebabkan Kerajaan Singapura (atas permintaan Kerajaan Malaysia) telah mengarahkan semua artifak yang disita dikembalikan semula kepada Kerajaan Malaysia (Adi Taha 1986: 137-138). Contoh lain melibatkan penyitaan artifak adalah penyitaan artifak WKBA Tek Sing oleh Kerajaan Australia dan dikembalikan kepada Indonesia (negara asal) (Report from Australia 2015).

Di samping itu, Artikel 18(4) turut menjelaskan bahawa adalah menjadi tanggungjawab negara anggota yang menyita artifak WKBA mengambil sebarang tindakan perlu untuk mempertimbangkan langkah sesuai sebagaimana yang telah digariskan dalam CPOCH 2001. Tuntasnya, aspek penting untuk memastikan keberkesanan mekanisme kawalan pergerakan artifak WKBA, CPOCH 2001 adalah menerusi kerjasama antarabangsa antara negara anggota. Oleh itu, CPOCH 2001 telah menggalakkan negara anggota untuk membuat perjanjian dua hala atau pelbagai hala bagi tujuan perlindungan WKBA, sebagaimana yang diperuntukkan dalam Artikel 6, CPOCH 2001. Namun, perjanjian kerjasama yang dibentuk oleh negara anggota harus tidak bertentangan dengan prinsip, kaedah dan peraturan CPOCH 2001 dan tidak mengurangkan atau menafikan hak negara anggota (yang terlibat dalam perjanjian) khususnya yang berkaitan perlindungan, penguatkuasaan WKBA dan hak kedaulatan perairan.

Perjanjian antara negara anggota sehalu, dua hala dan pelbagai hala merupakan langkah penting dan praktikal dalam usaha sesebuah negara melaksanakan tanggungjawab perlindungan WKBA. Kerjasama dan perjanjian antara negara anggota akan memberi peluang dalam perkongsian ilmu dan latihan berkaitan dengan kaedah dan teknik penyelidikan saintifik arkeologi bawah air. Kerjasama dan perjanjian sehalu atau pelbagai hala yang melibatkan Malaysia dan negara lain dalam perlindungan warisan kebudayaan sebenarnya telah terbentuk sejak tahun 2000 menerusi *The ASEAN Declaration on Cultural Heritage*, Julai 2000. Deklarasi ini memperuntukkan 15 perkara mengenai tanggungjawab dan peranan setiap negara ASEAN dalam memastikan kelangsungan warisan budaya Asia Tenggara (ASEAN 2002). *Vientiane Declaration on Reinforcing Cultural Heritage Cooperation in ASEAN* pada 6 September 2016 merupakan deklarasi dan persefahaman bersama antara negara ASEAN untuk meningkatkan kerjasama dalam perlindungan warisan budaya (ASEAN 2016). Begitu juga kerjasama program latihan yang disediakan oleh UNESCO *Regional Networking on Underwater Cultural Heritage* yang dilaksanakan di Thailand. Kerjasama ini melibatkan 17 buah negara iaitu Kemboja, Laos, Vietnam, Thailand, Malaysia, Singapura, Indonesia, Philippines, Brunei, Bangladesh, India, Pakistan, Sri Lanka, Kyrgyzstan, Fiji, Palau dan Kenya. Di samping itu, kerjasama penyelidikan serantau berkaitan dengan perlindungan WKBA dengan negara lain adalah kerjasama antara negara ASEAN menerusi program yang dianjurkan oleh *Southeast Asian Regional Centre for Archaeology and Fine Arts* (SEAMEO SPAFA) pada 8 Februari sehingga 15 Mac 2013 (SEAMEO SPAFA 2013).

Keseimbangan Matlamat

CPUCH 2001 telah menggariskan dan menyediakan beberapa garis panduan tertentu untuk mencapai keseimbangan antara setiap matlamat proses PWKBA. Hal ini dijelaskan dalam Artikel 2 dan Peraturan 7, CPUCH 2001. Berdasarkan artikel tersebut, beberapa tindakan utama perlu diberi penekanan iaitu hak akses kepada masyarakat awam dalam menikmati WKBA, pemeliharaan *in-situ* sebagai pilihan pertama dan larangan eksploitasi komersial.

Kedudukan Malaysia

Berhubung dengan pendirian Malaysia berkaitan dengan ratifikasi CPUCH 2001, kerajaan Malaysia ketika ini sememangnya tidak meratifikasinya tetapi bersetuju menerima untuk menggunakan setiap garis panduan dan peraturan CPUCH 2001. Hal ini kerana perundangan warisan sedia ada sememangnya telah mencukupi untuk melindungi WKBA. Hal ini ditambah dengan keraguan bahawa ratifikasi CPUCH 2001 akan memberi kesan terhadap isu sensitif khususnya melibatkan hak kedaulatan perairan wilayah negara, keselamatan, pemeliharaan kawasan *marine reserve/parks*, penguatkuasaan dan kuasa dalam hal WKBA. Berhubung dengan isu keselamatan, dikhuatiri akan mengundang kehadiran individu atau pihak asing di perairan Malaysia dengan tujuan yang boleh mengancam kedaulatan negara (Surat Peguam Kanan Persekutuan, JPN (R) 189/33).

Perlu diketahui bahawa Malaysia, tidak memberi sebarang maklum balas semasa draf konvensyen ini digubal dan hanya selepas 2 November 2001, iaitu tarikh konvensyen ini diisytiharkan, barulah maklum balas daripada Jabatan Peguam Negara dikemukakan. Peguam Negara berpendapat bahawa konvensyen ini tidak harus diratifikasikan oleh Malaysia kerana terdapat artikel dan peraturan dalam CPUCH 2001 harus dikaji terlebih dahulu. Sehingga tahun 2015, Malaysia hanya memberi undi bersetuju dengan CPUCH 2001. Pemberian undi dalam konvensyen ini sebenarnya sama seperti menandatangani sesuatu konvensyen UNESCO yang lain. Hal ini bermakna Malaysia mempunyai obligasi moral terhadap konvensyen ini (Komunikasi Peribadi, Ruzairy Arbi, 25 April 2017).

Kerajaan Malaysia yang diterajui oleh JMA mula mengadakan siri mesyuarat antara agensi berkaitan untuk membincangkan maklum balas terhadap konvensyen tersebut sejak tahun 2002. Berdasarkan siri pembentangan dan perbincangan dalam Bengkel Draf Konvensyen Mengenai Pemeliharaan Warisan Kebudayaan Bawah Air yang diadakan pada 6 hingga 8 Jun 2002 di Tanjung Balau, Johor. Malaysia pertama kali memberi maklum balas dan pendiriannya di peringkat antarabangsa berkaitan CPUCH 2001. Seterusnya, pada bengkel yang diadakan di Hong Kong pada tahun 2003, tindakan Malaysia mendraf undang-undang warisan baharu, iaitu AWK 2005 menjadi asas berhubung usaha awal dalam meratifikasikan CPUCH 2001 (Adi Taha 2003:1-19). Sementara itu, pada mesyuarat pakar serantau yang diadakan di Sri Lanka pada tahun 2007, Malaysia menyatakan kewujudan AWK 2005 yang mempunyai peruntukan khusus mengenai perlindungan WKBA dan mempunyai pihak berkepentingan kerajaan Jabatan Warisan Negara (JWN) dan Jabatan Muzium Malaysia (JMM) untuk memelihara dan melakukan penyelidikan sebarang bentuk tinggalan purba di perairan Semenanjung Malaysia. Turut dinyatakan bahawa berdasarkan bengkel yang diadakan di Tanjung Balau pada tahun 2002, Malaysia belum mengambil keputusan untuk meratifikasi CPUCH 2001 (Adi Taha 2002: 82). Dari segi perundangan warisan Malaysia, ianya sebenarnya satu sandaran yang kuat untuk melindungi WKBA sama seperti objektif yang digariskan dalam CPUCH 2001. Sama ada meratifikasi konvensyen ini atau tidak, Malaysia telah mempunyai perundangan tersendiri yang mampu melindungi WKBA.

THE NAIROBI INTERNATIONAL CONVENTION ON THE REMOVAL OF WRECK 2007

Nairobi WRC 2007 merupakan konvensyen antarabangsa yang telah dimeterai di Kenya sebagai satu instrumen untuk memenuhi keperluan perundangan antarabangsa berhubung penyediaan satu set rangka perundangan antarabangsa khusus berkaitan pemindahan kapal karam yang berada di luar had perairan wilayah. Hal ini kerana sehingga tahun 2009, dianggarkan terdapat 1,300 buah

tapak kapal karam di sekitar pesisir pantai di seluruh dunia yang memberi kesan langsung ke atas kegiatan kelautan, seperti ancaman kepada keselamatan pelayaran kapal dan anak kapal dan juga memberi kesan negatif kepada persekitaran marin dan ekosistem pantai (Nairobi WRC 2007:1-21). Hal ini telah disuarakan semasa persidangan *IMO Committee* pada tahun 1974. Walaupun keperluan ini telah disuarakan, tetapi tiada sebarang tindakan diambil. Hanya sehingga pada tahun 1993 apabila delegasi dari Jerman, Belanda dan United Kingdom menyuarakan isu ini semula dan menyediakan proposal draf konvensyen berkaitan pemindahan kapal karam pada persidangan *IMO Committee* ke-69 (Petrinovic et al. 2013:49-55). Seterusnya semasa persidangan ke-70, Jerman, Belanda dan United Kingdom telah menyediakan kertas kerja berkaitan yang menuntut perlunya konvensyen antarabangsa berkaitan dan menekankan tiga aspek, iaitu:

- i. Hak negara pantai untuk memindahkan kapal karam yang berada di kawasan Zon Eksklusif Ekonomi (ZEE) sekiranya ianya memberi ancaman bahaya kepada keselamatan pelayaran dan persekitaran marin.
- ii. Liabiliti kepada pemilik kapal untuk segala kos berhubung pelaporan, pencarian, penandaan dan pemindahan kapal karam sekiranya diperlukan oleh negara pantai.
- iii. Keperluan wajib insurans atau sebarang bentuk kewangan disediakan oleh pihak pemilik kapal selaras dengan had *International Convention on Limitation of Liability for Marine Claims, 1976* (Petrinovic et al. 2013:49-55).

Pada tahun 1996 *Committee Maritime International (CMI)* merupakan agensi yang terlibat secara langsung dalam penyediaan perundangan berkaitan telah menyediakan satu laporan khusus berhubung perundangan domestik berkaitan pemindahan kapal karam. Agensi tersebut juga menyimpulkan bahawa kebanyakan negara anggota mempunyai persamaan dari segi perundangan berkaitan pemindahan kapal karam dan menyarankan ianya diperluaskan bukan sahaja di perairan antarabangsa dan ZEE sebaliknya juga terpakai bagi perairan dalaman dan perairan wilayah. Walau bagaimanapun, sebilangan delegasi yang diketuai oleh Belanda telah menentang permohonan lanjut kerana berpandangan ketiadaan keperluan bagi penyelesaian demikian. Walaupun perundangan baharu ini memberi kuasa kepada negara pantai untuk mengambil langkah perlu di luar had perairan wilayah, negara pantai juga seharusnya tidak dibatasi dalam mengambil kebebasan untuk mengambil sebarang tindakan sesuai dengan *Intervention Convention 1969*. Oleh itu, batasan ini dipertimbangkan tidak sesuai untuk sebarang tindakan yang diambil oleh negara pantai dalam had perairan mereka. Pemakaian konvensyen ini akan menyekat hak negara pantai untuk mengambil sebarang langkah sesuai dalam had perairan wilayah. Namun, perlu ditekankan bahawa kebanyakan kapal karam berada di perairan yang cetek (had perairan wilayah) dan berada di bawah bidang kuasa negara pantai.

Nairobi WRC 2007 telah dipersetujui pada peringkat persidangan antarabangsa di Pejabat PBB di Nairobi, Kenya pada 14-18 Mei 2007. Malaysia telah meratifikasi konvensyen ini pada tahun 2013 bersama-sama dengan dua konvensyen antarabangsa, iaitu *Maritime Labour Convention 2006* (ILO 2006) dan *The Protocol on Preparedness, Response and Co-operation to Pollution Incidents by Hazardous and Noxious Substances 2000* (ILO 2016). Menurut Dato' Seri Hishammuddin Tun Hussein (Pemangku Menteri Pengangkutan, pada ketika itu), tindakan ini diambil bagi meningkatkan profil Malaysia di dalam meratifikasi dan melaksanakan instrumen antarabangsa yang penting berhubung dengan pelaut dan konservasi alam persekitaran marin serta bagi memperkemas struktur perundangan dan tadbir urus sektor maritim di Malaysia (Teks Ucapan YB. Dato' Seri Hishammuddin Tun Hussein, 27 Januari 2014). Secara amnya, Nairobi WRC 2007 telah menyediakan 21 artikel khusus yang menggariskan dasar dan tindakan yang perlu dilaksanakan oleh negara anggota (negara pantai) untuk memindahkan kapal karam yang memberi ancaman "bahaya" kepada pelayaran kapal dan persekitaran marin. Ianya juga menyediakan satu dasar tindakan yang mewajibkan pemilik kapal untuk bertanggungjawab secara kewangan dengan mengambil insurans dan jaminan kewangan lain bagi menanggung kos pemindahan kapal. Tiga objektif utama telah digariskan, iaitu; (i) Hak negara pantai untuk memindahkan kapal karam yang berada di ZEE; (ii) Liabiliti kepada pemilik kapal untuk segala kos berhubung pelaporan, pencarian, penandaan dan pemindahan kapal karam sekiranya diperlukan oleh negara pantai, dan; (iii) Keperluan wajib

insurans atau sebarang bentuk kewangan disediakan oleh pihak pemilik kapal. Secara keseluruhannya, artikel dalam konvensyen ini meliputi:

- i. Pelaporan, survei (mengenal pasti) kapal karam – laporan sebarang kemalangan melibatkan kapal dan tindakan negara pantai bagi mengenal pasti kapal karam yang mempunyai unsur bahaya.
- ii. Memperjelaskan kriteria yang menentukan “bahaya” yang ditimbulkan oleh kapal karam.
- iii. Menyenaraikan tindakan yang perlu diambil bagi memindahkan kapal karam dan kaedah meluluskannya.
- iv. Liabiliti kepada pemilik kapal untuk kos mencari, menandakan dan memindahkan kapal karam – pemilik kapal juga dikehendaki memiliki insurans dan jaminan kewangan (Nairobi WRC 2007:1-21).

Walau bagaimanapun, timbul persoalan adakah Nairobi WRC 2007 juga terpakai dalam konteks kapal karam yang mempunyai nilai atau dikenal pasti sebagai WKBA, sebagaimana yang dijelaskan dalam Artikel 1 (4), Nairobi WRC, 2007? Konvensyen ini juga mempunyai peruntukan yang membuat pengecualian ke atas tapak bakal WKBA (kapal perang) atau sebarang kapal yang dimiliki oleh kerajaan sebagaimana yang diperuntukkan dalam Artikel 4(2) (Nairobi WRC 2007). Oleh itu, penjelasan konsep “kapal karam” berdasarkan artikel ini bersifat subjektif dan menimbulkan pelbagai interpretasi berbeza. Namun Gauci (2010: 76-92) menyatakan bahawa:

...interpretation of the limitation period provisions seems to reflect the natural meaning of 'bringing an action'. Yet, the existence of a dedicated underwater cultural heritage treaty is a strong indication that the Convention was not intended to apply to historic wrecks.

Berhubung pendirian Malaysia berkaitan konvensyen ini dan hubung kaitnya dengan tapak WKBA telah dijelaskan oleh En. Khairil Azizie Che Mat (Pegawai Laut, JLM). Beliau menjelaskan bahawa konvensyen ini hanya termaktub kepada kesemua kapal moden tidak termasuk semua jenis kapal karam bersejarah atau warisan, atau sebagaimana takrifan yang terpakai dalam AWK 2005. Hal ini kerana syarat utama pelaksanaan konvensyen ini adalah kewajipan kepada pemilik kapal untuk memiliki insurans dan jaminan kewangan (Komunikasi Peribadi, Khairil Azizie Che Mat, 21 Oktober 2017). Perbandingan yang dapat diteliti antara Nairobi WRC 2007 dan CPUCH 2001 adalah dari segi matlamat dan tindakan utama yang ditetapkan. CPUCH 2001 misalnya, memberi keutamaan kepada pendekatan pemeliharaan *in-situ* berbanding Nairobi WRC 2007 iaitu peralihan kapal karam. Sekiranya sesuatu kapal karam (yakni WKBA) juga terpakai bagi maksud konvensyen ini, satu penyelesaian pendekatan seimbang perlu dilaksanakan. Tidak dinafikan terdapat juga kapal karam (mempunyai nilai WKBA) yang perlu dialihkan atas faktor “bahaya” kepada keselamatan pelayaran. Namun terdapat juga sesetengah kapal karam (WKBA) mempunyai unsur “bahaya” tetapi boleh dikawal menggunakan pendekatan lain selain daripada dialihkan. Sebagai contoh, tapak WKBA yang berada di Selat Melaka dikhuatiri memberi kesan ancaman “bahaya” ke atas kapal yang melaluinya tetapi mempunyai signifikan dalam memerihalkan penyejarahan Malaysia. Justeru, pihak berkepentingan (JWN dan JLM) perlu mempunyai tolak ansur dalam mempertimbangkan kaedah yang sesuai bagi memastikan kedua-dua matlamat dapat dicapai. Kaedah awal yang dapat dilaksanakan adalah dengan pendekatan *reburial* atau menjalankan ekskavasi penyelamatan ke atas tapak tersebut bagi mengurangkan risiko di tapak WKBA dan juga persekitaran marin. Kaedah lain yang perlu dilaksanakan adalah membuat penilaian justifikasi kategori khusus berdasarkan nilai WKBA dan juga faktor risiko, seperti berikut:

- i. Tapak kapal karam (WKBA) yang berada di ZEE yang tidak menimbulkan sebarang “bahaya” kepada keselamatan pelayaran dan persekitaran marin.
- ii. Tapak kapal karam (WKBA) yang berada di ZEE yang menimbulkan sebarang “bahaya” kepada keselamatan pelayaran dan persekitaran marin.
- iii. Tapak kapal karam bukan WKBA yang menimbulkan “bahaya” kepada keselamatan pelayaran dan persekitaran marin.
- iv. Tapak kapal karam bukan WKBA yang berada di ZEE yang tidak menimbulkan sebarang “bahaya” kepada keselamatan pelayaran dan persekitaran marin.

Secara keseluruhannya, Nairobi WRC 2007 merupakan konvensyen khusus yang berkaitan dengan pemindahan tapak kapal karam yang mempunyai unsur bahaya kepada pelayaran dan persekitaran marin. Persoalan bagaimana konvensyen ini berhubung kait dan kesannya ke atas tapak WKBA masih belum dapat dilihat kerana belum terdapat sebarang kes yang melibatkan pemindahan WKBA berdasarkan konvensyen ini.

MEKANISME PERUNDANGAN ANTARABANGSA

Sebagaimana yang telah dibahaskan, mekanisme perundangan warisan khususnya yang berkaitan dengan WKBA merupakan antara elemen penting dalam memastikan keberkesanan proses tindakan PWKBA. Pada peringkat antarabangsa, terdapat tiga konvensyen utama yang perlu diteliti, iaitu UNCLOS 1982, CPOCH 2001 dan Nairobi WRC (lihat Jadual 1.0).

Jadual 1. Perbandingan Mekanisme Perundangan Antarabangsa berkaitan WKBA

Konvensyen	UNCLOS 1982	CPOCH 2001	Nairobi WRC 2007
Objektif	Menyelesaikan segala pertikaian berkaitan laut dan menyediakan instrumen perundangan antarabangsa berkaitan kelautan.	Menyediakan instrumen perundangan dan peraturan berkaitan perlindungan WKBA	Menyediakan instrumen antarabangsa berkaitan pemindahan kapal karam yang mempunyai unsur “bahaya” ke atas pelayaran dan persekitaran semulajadi.
Pendirian Malaysia	Meratifikasi pada 14 Oktober 1996.	Tidak meratifikasi tetapi mengundi untuk memilih untuk menerima pakai peraturan CPOCH.	Malaysia telah meratifikasi konvensyen ini pada tahun 2013.
Takrifan WKBA	Bersifat umum dan kabur iaitu segala artifak budaya dan semulajadi ditemui di zon <i>Area</i>	Menekankan aspek nilai dan tempoh masa 100 tahun.	Terlalu subjektif dan menimbulkan pelbagai perspektif berbeza
Tindakan utama	Pengekalan atau pelupusan	Penyelidikan saintifik, pemeliharaan <i>in-situ</i> , Akses, pelancongan, perlindungan dan larangan eksploitasi komersial.	Pemindahan
Obligasi negara anggota	Peruntukan ini masih kabur dalam menjelaskan kewajipan umum sesebuah negara dalam melindungi WKBA. Percanggahan tindakan mengalihkan atau memindahkan WKBA dalam “ <i>contiguous zone</i> ” dengan Artikel 33. Lebih berhubung kait dengan perkara pelanggaran kastam dan imigresen.	Memberi penjelasan lengkap kepada negara anggota mengenai tanggungjawab dan tindakan yang perlu dilaksanakan bagi melindungi tapak WKBA.	Masih kabur dalam menjelaskan dasar dan tindakan perlu yang dilaksanakan bagi memindahkan kapal karam yang memberi ancaman “bahaya” kepada pelayaran kapal dan persekitaran marin.

Kawalan pergerakan artifak	-	Mekanisme pencegahan pelengkap mekanisme pergerakan UNESCO 1970. Menyediakan tanggungjawab negara anggota bagi mencegah pemindahan pemilikan sebarang bentuk WKBA.	bersifat dan kepada kawalan konvensyen	-
Keberkesanan	Masih bersifat terlalu umum dan kurang jelas dalam menyediakan satu set peraturan untuk melindungi tapak WKBA. UNCLOS 1982 lebih tertumpu pada peraturan am undang-undang laut dan pembangunan kaedah pengeksploitasian sumber ekonomi.	Konvensyen khusus untuk melindungi semua berkaitan dengan WKBA. Malaysia tidak meratifikasi kerana perundangan AWK 2005 telah mencukupi dan dikhuatiri memberi kesan terhadap isu sensitif khususnya melibatkan hak kedaulatan dan keselamatan perairan wilayah negara.	Bersifat umum dan kurang jelas kerana pendekatan yang digunakan merujuk kepada kesemua tapak kapal karam yang mempunyai unsur bahaya dan ancaman. Tetapi penjelasan pengalihan tapak kapal karam yang merupakan WKBA tidak dijelaskan.	

Sumber: Zainuddin (2019: 278-279)

KESIMPULAN

Secara keseluruhannya, terdapat tiga konvensyen antarabangsa yang terlibat di Semenanjung Malaysia. Pertama, UNCLOS 1982 yang mengkhusus kepada perluasan sempadan maritim Malaysia sehingga 200 batu nautika. Kedua, CPUCH 2001 yang mengkhusus kepada perlindungan warisan kebudayaan bawah air. Ketiga, Nairobi WRC 2007 yang mengkhusus kepada pemindahan/penghapusan tapak WKBA (kapal karam) yang berada di Zon Ekonomi Eksklusif (ZEE).

Isu penting mekanisme perundangan antarabangsa dengan perlindungan WKBA di Semenanjung Malaysia adalah berkaitan dengan sejauh manakah pendirian Malaysia terhadap ratifikasi CPUCH 2001. Sejurus CPUCH 2001 dikuatkuasakan pada 2 November 2001, kerajaan Malaysia yang diwakili oleh pegawai daripada Jabatan Muzium dan Antikuiti (JMA) telah mengundi untuk menerima garis panduan dan peraturan CPUCH 2001 tetapi tidak meratifikasi konvensyen ini. Malah, sehingga tahun 2015, kajian mendapati bahawa pihak berkepentingan kerajaan masih tidak meratifikasi CPUCH 2001 kerana faktor keraguan bahawa ratifikasi konvensyen ini akan memberi kesan terhadap isu sensitif khususnya hak kedaulatan dan keselamatan perairan wilayah negara. Dari pada sisi lain pula, kerajaan seharusnya mempertimbangkan untuk meratifikasi CPUCH 2001. Walaupun ianya tidak memaksa mana-mana negara untuk mengesahkan atau meratifikasinya, tetapi pertimbangan untuk meratifikasi CPUCH perlu diberikan perhatian memandangkan peningkatan jumlah negara yang mengesahkannya serta faedah jangka masa panjang yang bakal diperoleh menerusi kerjasama dengan badan antarabangsa tersebut. Misalnya, CPUCH 2001 akan menyediakan garis panduan yang berkesan kepada negara anggota untuk melindungi dan membuat penyelidikan di tapak WKBA, melindungi tapak WKBA daripada eksploitasi komersial dan menerima pelbagai faedah lain hasil daripada kerjasama negara anggota yang meratifikasi CPUCH 2001. Persoalan kebimbangan mengenai aktiviti PWKBA yang dijalankan boleh “menggugat kedaulatan negara” bukanlah satu justifikasi untuk tidak meratifikasi CPUCH 2001, sekiranya langkah awal dan langkah yang lebih ketat diadakan oleh pihak penguatkuasaan maritim atau agensi

lain yang berkaitan. Sama ada kerajaan hendak meratifikasi CPUCH 2001 atau sebaliknya, kaedah implementasi PWKBA dan peraturan yang dilampirkan perlulah menjadi penanda aras dalam PWKBA di Malaysia.

Secara keseluruhannya, artikel ini dilakukan dengan tujuan untuk mengenal pasti mekanisme perundangan warisan berdasarkan tiga konvensyen yang berkaitan dengan perlindungan WKBA. Walau bagaimanapun, limitasi artikel hanya berfokus kepada tiga konvensyen sahaja kerana bersifat sejagat dan mempunyai hubungan secara langsung dengan perlindungan WKBA. Oleh itu, masih terdapat ruang penyelidikan lanjut boleh dilakukan berkaitan artikel ini, misalnya penelitian kajian kes Timbang Tara WKBA Diana yang masih berlangsung sehingga kini; penelitian ke atas mekanisme perundangan antarabangsa yang bersifat kerjasama antara negara di Asia Tenggara, seperti Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Indonesia, 1969, Trinit Laut Wilayah Malaysia – Indonesia, 1970, Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Thailand – Indonesia, 1971, Perjanjian Pelantar Benua Malaysia – Thailand, 1979 dan Triti Laut Wilayah Malaysia – Thailand, 1979.

RUJUKAN

- Adi Taha. 1986. Masalah dan Persoalan Semasa Mengenai Arkeologi Maritim di Semenanjung Malaysia. Dlm. Mohd Yusof Hashim (pnyt.). *Kapal dan Harta Karam (Ship and Sunken Treasure)*. Kuala Lumpur: Persatuan Muzium Malaysia, Muzium Negara untuk Jabatan Sejarah Universiti Malaya.
- Adi Taha. 2003. Underwater Archaeology - Malaysia Experience. Kertas kerja untuk UNESCO Asia-Pacific Regional Workshop on the 2001 Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage. 18-20 November 2003, Hong Kong.
- Adi Taha. (pnyt.). 2002. Prosiding Draf Konvensyen Mengenai Pemeliharaan Warisan Kebudayaan Bawah Air, 6-8 Jun 2002. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium dan Antikuiti: Kuala Lumpur.
- ASEAN. 2002. *The ASEAN Declaration on Cultural Heritage*, Bangkok, Thailand. 24 - 25 Julai 2000. <http://cultureandinformation.asean.org/wpcontent/uploads/2013/11/ASEAN-Declaration-on-Cultural-Heritage.pdf>. [Diakses 12 Mei 2016].
- ASEAN. 2016. *Vientiane Declaration on Reinforcing Cultural Heritage Cooperation in ASEAN*, Laos, 6 September 2016. <http://asean.org/storage/2016/09/Vientiane-Declaration-endorsed-by-7AMCA-24Aug2016.pdf>. [Diakses 12 Mei 2016].
- Boestan, E. 2002. *Archaeological and/or Historic Valuable Shipwrecks in International Waters*. The Hague: TMC Asser Press.
- Boyle, A. 2005. Further Development of the Law of the Sea Convention: Mechanisms for Change. *The International and Comparative Law Quarterly* 54(3): 563-584.
- Carducci, G. 2002. New Development in the Law of the Sea: the UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage. *The American Journal of International Law* 96(2): 419-434.
- Dromgoole, S. 2010. Why the UK Should Reconsider the UNESCO Convention 2001. Dlm. Yorke, R.A. (pnyt.). *Protection of Underwater Cultural Heritage in International Waters Adjacent to UK. Proceedings of the JNAPC 21st Anniversary Seminar. Burlington House November 2010*, hlm. 23-29. Portsmouth: The Nautical Archaeology Society. <http://www.jnapc.org.uk/UNESCO-Seminar-2010-final.pdf>. [Diakses 3 Ogos 2017].
- Gauci, G. 2010. Irving, W. The Nairobi Convention: Reforming Wreck Removal in New Zealand. *Australia and New Zealand Maritime Law Journal* 24: 76–92.
- Khairil Azizie Che Mat. Pegawai Jabatan Laut Malaysia. Tarikh temu bual 21 Oktober 2017 di Kuala Terengganu.
- Nairobi International Convention on the Removal of Wrecks, Nairobi. (Nairobi WRC). 2007. Dalam, <http://www.archive.basel.int/ships/abandonment/wrc.pdf>. [Diakses 2 Oktober 2016].
- Nazery Khalid. 2007. Malaysia dan Perundangan Maritim Antarabangsa. http://www.mima.gov.my/mima/wpcontent/uploads/Malaysia%20%20perundangan%20_26Jun07.pdf. [Diakses 13 Ogos 2017].
- O'Keefe, P.J. 2002. *Shipwrecked Heritage: A Commentary on the UNESCO Convention on Underwater Cultural Heritage*. Leicester: Institute of Art and Law.

- Panayotopoulos, J. M. 2009. The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage: Main Controversies. Dlm. Vrdoljak A. F. dan Francioni, F. (pnyt.). *The Illicit Traffic of Cultural Property in the Mediterranean*. EUI Working Paper AEL, September 2009, hlm. 29-58.
- Petrinovic, R., Wolff, Vesna Skorupan., Mandic, N., dan Plancic, B. 2013. International Convention on the Removal of Wrecks, 2007: A New Contribution to the Safety of Navigation and Marine Environment Protection. *Transactions on Maritime Science* 1: 49-55.
- Report from Australia. 2015. *Report from Australia on the implementation of the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property* 1970. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Report_from_Australia_anne.pdf. [Diakses 31 Mei 2016].
- Ruzairy Arbi. 43 Tahun. Pengarah Bahagian Arkeologi, Jabatan Warisan Negara (Individu yang terlibat dalam sebarang kerja yang melibatkan arkeologi bawah air di Semenanjung Malaysia). Tarikh temu bual 25 April 2017, di Pejabat Jabatan Warisan Negara.
- Scovazzi, T. 2002. *The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*. https://www.biiicl.org/files/1394_scovazzi.doc. [Diakses 17 Julai 2017].
- SEAMEO SPAFA. 2013. *Principles of Underwater Archaeology Training*. <http://www.seameospafa.org/principles-of-underwater-archaeology-training/>. [Diakses 12 Mei 2016].
- Surat Peguam Kanan Persekutuan. Bahagian Penasihat dan Antarabangsa. Jabatan Peguam Negara kepada Ketua Pengarah Jabatan Muzium dan Antikuiti bertajuk Maklum balas Mengenai *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage*. (Tanpa tarikh). JPN (R) 189/33.
- Teks Ucapan YB. Dato' Seri Hishammuddin Tun Hussein (Pemangku Menteri Pengangkutan Malaysia). Sempena Majlis Perutusan Menteri Pengangkutan Tahun 2014. Dewan Siantan, Kompleks Persidangan Perbadanan Putrajaya. 27 Januari 2014.
- UNESCO. 1970. *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property, Paris, 14 November 1970*. <https://eca.state.gov/files/bureau/unesco01.pdf>. [Diakses 13 Ogos 2017].
- UNESCO. 1982. *United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), Montego Bay, 1982*. www.un.org/depts/los/convention.../unclos/unclos.pdf. [Diakses 21 Januari 2016].
- UNESCO. 2001. *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage, Paris, 2001*. <http://www.unesco.org/new/en/unesco/themes/underwater-cultural-heritage/the-2001-convention/official-text/>. [Diakses 31 Mac 2016].
- UNESCO. 2007. *National Report on Underwater Cultural Heritage in Malaysia, UNESCO Regional Experts Meeting on the 2001 Convention on the Protection of Underwater Cultural Heritage*. 9-11 April 2007. Galle/Hikkaduwa, Sri Lanka.
- Zainuddin Baco. 2019. Pengurusan Warisan Kebudayaan maritim di Semenanjung Malaysia: Kajian Kes Kapal Karam. Tesis Doktor Falsafah, Pusat Penyelidikan Arkeologi Global, Universiti Sains Malaysia.
- Zainuddin Baco & Stephen Chia. 2020. Penyelidikan Arkeologi Bawah Air di Semenanjung Malaysia (1902-2015). *Jurnal Arkeologi Malaysia* 33(1): 49-63.

Zainuddin Baco (Ph.D)
 Pensyarah Program Sejarah
 Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
 Universiti Malaysia Sabah
 E-mel: zainuddin@ums.edu.my

Stephen Chia (Ph.D)
 Profesor
 Pusat Penyelidikan Arkeologi Global Universiti Sains Malaysia
 E-mel: stephen@usm.my

Bilcher Bala (Ph.D)
Profesor Madya
Program Sejarah
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Malaysia Sabah
E-mel: bilcher@ums.edu.my

Baszley Bee Basrah Bee (Ma.)
Pensyarah Kanan
Program Sejarah
Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan
Universiti Malaysia Sabah
E-mel: baszley@ums.edu.my

Diserahkan: 11 Mac 2021
Diterima: 13 Mei 2021
Diterbitkan: 30 September 2021